

Emlékezés Császár Ferencre (1807-1858), a Magyar Tudományos Akadémia levelező és tiszteleti tagjára

Remembering Ferenc Császár (1807-1858), Corresponding and Honorary Member of the Hungarian Academy of Sciences

Császár Ferenc a Magyar Tudományos Akadémia levelező és tiszteleti tagja, jogtudós, író és műfordító 1807. július 7-én (az anyakönyvi bejegyzés szerint, más források a születés dátumát július 9-re teszik) született Zalaegerszegen. 1858. augusztus 17-én hunyt el Kerepesen (Pest-Pilis-Solt vármegye).

A Magyar Tudós Társaság, a Magyar Tudományos Akadémia jogelődje fiatalon, 25 éves korában, 1832. március 9-én levelező, majd másfél évtizeddel később, 1847. december 23-án tiszteleti tagjává választotta. 1842. november 27-én a Magyar Tudományos Akadémia IX. nagygyűlésén Desseffy Aurél (1808-1842) felett tartott emlékbeszédet. Az Akadémián, mivel ez levelező tagok esetében abban az időben nem szerepelt előírásként, székfoglaló előadást nem tartott.

1833-tól kezdve részt vett a Magyar Tudományos Akadémia ülésein és komoly feladatok elvégzését vállalta. Székfoglaló előadást „Az adós személyének megítéléséről” címmel 1848. január 10-én tartotta azt követően, hogy a Magyar Tudományos Akadémia tiszteleti tagjául választotta. A székfoglaló előadás kivonatos formában nyomtatásban is megjelent az Akadémiai Értesítő 1848. évi kötetében.

A Magyar Tudós Társaság 1832. évi nagygyűlésén a fordításra kijelölt 71 színmű közül 31 színműnek a fordítója Császár Ferenc volt. Megjegyzendő, hogy a Magyar Tudós Társaság bíráló bizottsága ezek közül hármat tartott érdemesnek a nyomtatásra.

Császár Ferencet a Kisfaludy Társaság is tagjául választotta 1845. január 28-án.

Édesapja Császár József csizmadiamester, édesanyja pedig Könczöl Anna volt. Édesapját igen korán, már gyermekkorában elveszítette. Édesanyja és rokona, Barényi Sándor anyagi támogatása mellett Zalaegerszegen, Szombathelyen, Kőszegen és Sopronban végezte iskoláit. 1822-ben a bencés rendbe lépett Pannonhalmán, ahol a költészet iránt érdeklődő fiatal Császár Ferencre a bencés szerzetes Guzmics (László) Izidor (1786-1839), a jeles teológus, író, nyelvész és műfordító, a magyar nyelv és irodalom egyik megújítója, a Magyar Tudós Társaság rendes, majd tiszteleti tagja nagy hatást gyakorolt.

Említést érdemel, hogy Guzmics Izidor 1828-ban aktív részt vállalt a Magyar Tudós Társaság megalakulását előkészítő és alapszabályát megszövegező bizottság munkájában, majd a Magyar Tudós Társaság megalakulását követően a szótári bizottság tagjaként hittudományi műszavak gyűjtésével és a klasszikus görög (ógörög) nyelv és a magyar nyelv szőhasonlításával foglalkozott.

Császár Ferenc 1824-ben, első éves hallgatóként, bölcsészeti stúdiumokat folytatva, kilépett a bencés rendből. Tanulmányait Győrben folytatta és ott is fejezte be. Ezt követően a veszprémi egyházmegyében állt szolgálatba. Egyházi szolgálata mellett a gróf Draskovich fiúk nevelője is volt. Később a pesti központi papneveldeben (Seminarium Centrale) teológiát tanult. A pesti központi papneveldét azonban elhagyta. Jogi tanulmányokat folytatott a Pesti

Egyetemen. Pestről Zágrábba ment, ahol szintén jogot tanult. 1830. augusztus 30-án a Pesti Egyetemen tette le a szigorlati vizsgát. 1833-ban tette le az ügyvédi vizsgát.

1830. november 5-én a fiumei gimnáziumban a magyar nyelv és irodalom rendes tanára lett. Két éven belül, 1832. március 30-án a fiumei kormányzéknel fogalmazó-gyakornok lett 200 forint évi javadalmazással. Fiumében 1836. november 18-áig működött, általános elismerésnek, megbecsülésnek örvendő. Pedagógiai és a város érdekében végzett áldozatos munkájáért 1833. július 7-én Fiume városa kitüntetésképpen patrícus tanácsosai (consigliere) közé vette föl.

Császár Ferencet 1835-ben Zala vármegye táblabírájává választották. 1836. november 18-ától 1837. április 28-áig a fiumei királyi váltó-, kereskedelmi- és tengeri konzulátusi törvényszéknel volt tisztviselő.

1840-ben a pesti váltótörvényszék ülnöke lett. 1846. augusztus 31-én a kizárólag fellebbviteli bírói fórumként működő Hétszemélyes Tábla (Tabula Septemviralis) bírájává nevezték ki. Mint bíró 1849 június végéig volt hivatalban. Császár Ferenc bírói pozícióból történő eltávolításának oka kifejezetten politikai indíttatású és természetű volt. Batsányi Jánossal (1763-1845) folytatott levelezése miatt a titkosrendőrség figyelemmel kísérte tevékenységét már azt megelőzően, hogy a Hétszemélyes Tábla bírája lett.

Az 1848/1849. évi forradalom és szabadságharc leverését követően kellett hivatalából távoznia. 1850 szeptemberében az addig élvezett 3000 forintnyi évi fizetését is megvonták. Császár Ferenc értékes, több ezer kötetes könyvtárát eladta és lakhelyéről, Vácról Pestre költözött. Pesten ügyvédi irodát nyitott, mely a város egyik legtekintélyesebb irodájának számított. Emellett irodalommal foglalkozott.

Hangsúlyozni kívánjuk, hogy hivatali működése során mindig hangot ad a magyar nyelv ügye melletti elkötelezettségének. Császár Ferenc támogatta a magyar nyelven folyó oktatást, ügyintézkést és törvénykezést (bíráskodást). Nem egyszer hivatkozott az 1830. évi VII. törvénycikkre a nemzeti nyelv használatáról, az 1836. évi III. törvénycikkre a magyar nyelvről, az 1840. évi VI. törvénycikkre (ugyancsak) a magyar nyelvről és az 1844. évi II. törvénycikkre a magyar nyelv és nemzetiségről.

A mérséklet szükségességét hangsúlyozta a politikában, bár aktív politikai, közéleti tisztet nem vállalt. Tartózkodott a politikai kérdésekben való nyílt állásfoglalástól. Bíróként a pártatlanság, a bírói függetlenség mellett foglalt állást. Császár Ferencet sem a közvélemény sem pedig kollégái nem tekintették „aulikus” törvénykezőnek.

Császár Ferenc nevéhez fűződik az Aradi Vészlapok című, 1844-ben Pesten megjelent album szerkesztése. Az ő nevéhez fűződik a Pesti Naplót megalapítása 1850. március 9-én. A Pesti Napló kiadója és tulajdonosa azonban csak néhány hónapon át, 1850. június 30-áig volt. Ő alapította és szerkesztette továbbá a Divatcsarnok című szépirodalmi lapot 1855. január 5-étől 1858. augusztus 10-éig, a Törvénykezési Lapokat 1857. július 4-étől 1858. augusztus 14-éig és a Magyar Hölgyek Naptárát 1855–1857 között Pesten. Kiadta továbbá a Szépirodalmi Könyvtárt (Pest, 1850). Írói álnévként az Alkonyi, Barányi, Kövessy Kálmán, Tengery és Zádor neveket használta.

Császár Ferenc vállalkozott Magyarországon először Dante Alighieri (1265-1321) műveinek fordítására. A Pokol (Inferno) az első négy énekének fordítását publikálta 1857-ben rövid

bevezetéssel „Őszi lombok” című verses könyvének második kötetében. Három évvel korábban, 1854-ben jelentette meg, Toldy Ferenc (1805-1875) a Magyar Tudományos Akadémia rendes tagjának tanácsát megfogadva, Dante „Új Élet” („Vita Nuova”) című művét magyar fordításban.

Említést érdemel, hogy Császár Ferenc nevéhez fűződik az egri érseki liceumban őrzött Dante-kódexet ismertetése a Magyar Akadémiai Értesítő 1854. 4. számában.

Ugyancsak ő fordította először magyarra és jelentette meg Cesare Beccaria (1738-1794) „A bűnökről és büntetésekről” („Dei delitti e delle pene”) című, 1764-ben megjelent művét. Lefordította és nyomtatásban megjelentette Silvio Pellico (1789-1854) „Dei doveri degli uomini” című, 1834-ben megjelent művét, mely magyarul „Silvio Pellico értekezése Az emberi kötelességekről” címmel 1853-ban jelent meg.

Több költeménye és egy színdarabja a Magyar Nemzeti Múzeum kéziratárába illetőleg könyvtárába került. Figyelmet érdemelnek Pestről Czuczor Gergelyhez és Fiuméből Guzmics Izidorhoz írt levelei, melyek a Figyelő című lapban jelentek meg nyomtatásban több évvel elhunytát követően, 1885-ben.

Költeményei, történelmi, jogi és vegyes cikkei magyar és idegen nyelven saját lapjain kívül, a felsorolás korántsem teljes, a Tudományos Gyűjtemény, a Koszorú, a Rajzolatok, a Társalkodó, az Athenaeum, a Hírnök, a Világ, a Budapesti Árvízkönyv, a Tudománytár, a Figyelmező, a Literatúrai Lapok, a Nemzeti Almanach, a Honderű, az Aradi Vészlapok, a Szivárvány, az Életképek, a Der Ungar, a Kisfaludy Társaság Évlapjai, a Losonczi Phönix, a Hölgyfutár, a Budapesti Viszhang, a Családi Lapok, a Vasárnapi Újság, a Hölgyek Naptára, a Délibáb és az Erdélyi Múzeum című lapokban és kiadványokban jelentek meg.

Császár Ferenc jogi és szépirodalmi munkáit a kor tekintélyes lapjai, folyóiratai, így az Életképek, a Magyar Szépirodalmi Szemle és a Figyelő ismertették.

A Magyar Tudományos Akadémián Suhayda János (1818-1881), az MTA levelező tagja mondott felette emlékbeszédet 1871. február 27-én. Születésének 170. évfordulója alkalmából a Magyar Nemzetben (1977. augusztus 18.) Kozma Béla „Százhetven esztendeje született Császár Ferenc – Dante első „magyarítója” című cikkében emlékezett meg róla.

Császár Ferenc életpályája, munkássága több jeles kortársától eltérően nem a politikai élethez, tevékenységhez kapcsolódik. Erre utalt Suhayda János a Magyar Tudományos Akadémián 1871-ben tartott emlékbeszédében. Császár Ferenc a magyarországi jogászok körében nagy tekintélynek örvendő jogásznak, elsősorban a váltó- és csődjog valamint a perjog (ius processuale) ismerőjének számított. Császár Ferenc hazai joggal (ius patrium) foglalkozó, monografikus igényű munkái és nyomtatott formában megjelent írásai, ma is figyelmet érdemelnek.

Császár Ferenc főbb munkái

Szonett koszorú. Fiume, 1831.; Grammatica ungherese. Pestino, 1833.; Ungarische Sprachlehre, nebst einer Auswahl von Übungen zum Übersetzen mit Anwendung der Interlinearmethode. Pest, 1834. és 1835.; A bűnökről és büntetésekről. Beccaria után olaszból ford. Zágráb, 1834.; Váltó óvások. Pest, 1840.; Váltójogi műszótár. Pest, 1840.; Császár Ferencz Költeményei. Pest, 1841.; A fiumei kikötő. Pest, 1842.; Váltótörvénykezési irománypéldák peres és nem-peres ügyekben. Pest, 1842.; Magyar életképek 1843-ból,

rajzolva egy Zala megyei adózótól. Pest, 1843.; Utazás Olaszországban. I-II. kötet. Buda, 1844.; Görög-római mythologiai szótár. Pest. 1844.; Császár Ferenc beszélyei. I-II. kötet. Pest, 1846.; A magyar csödtörvénykezés rendszere. Pest, 1846.; A váltóbeli adósság felmondhatása és az alakítandó hitelintézet követelésinek kiváltságos elsőbbségéről. Pest, 1848.; Az adós személye meg nem ítéhető. Akadémiai székfoglaló értekezés. Pest, 1848.; Rákóczi Ferenc discursusai. Pest, 1848.; A magyarországi bírósági szervezetet, perlekedési rendet... ideiglenesen szabályozó rendeletek magyarázata. Pest, 1850.; A magyarországi bírósági szervezetet, perlekedési rendet... ideiglenesen szabályozó rendeletek magyarázata. 2. kiadás. Pest, 1851.; Silvio Pellico értekezése az emberi kötelességekről. Olaszból ford. Pest, 1853.; Alighieri Dante Uj élete. Olaszból ford., szerző életrajzával, bevezetéssel és jegyzetekkel. 1. és 2. kiadás. Pest, 1854.; Vágvolgyi hét tájkép. Természet után rajzolva 1845-ben. Magyarázó szöveggel kísérvé. Pest, 1855.; Magyar hősök képcsarnoka. Életirati vázlatok kíséretében. I. füzet. Pest, 1855.; Őszi lombok. Költemények és Dante fordítás. Pest, 1857.; Olasz költőkből. Pest, 1857. és Makó város közönsége úrbéri viszonyainak jogtörténelmi rövid vázlata. Szeged, 1859.

Felhasznált irodalom

Suhayda J.: Emlékbeszéd Császár Ferenc tiszteleti tag fölött. Pest, 1871.; Kaposi J.: Dante első magyar fordítói. Császár Ferenc, Bálinth Gyula. Irodalomtörténeti Közlemények 1910.; Litványi L.: Császár Ferenc élete és irodalmi munkássága. Irodalomtörténet 21 (1932) 12. old.; Márffy O.: Császár Ferenc a műfordító. Irodalomtörténet 32 (1943) 113-125. old. és Horváth L.: Császár Ferenc tusculanumai és szenvedései. Studia Comitatus. Irodalomtörténeti Tanulmányok. A Ferenczy Múzeum Centrum évkönyve. Szentendre, 1989. 309 skk. old.

Hamza Gábor
egyetemi tanár, az MTA rendes tagja
Eötvös Loránd Tudományegyetem (ELTE)
Állam- és Jogtudományi Kar
e-mail: gabor.hamza@ajk.elte.hu